

Władysława Szulakiewicz

"Erziehungswissenschaft in Deutschland im 20. Jahrhundert. Zur Entwicklung der sozialen und fachlichen Struktur der Disziplin von der Erstinstitutionalisierung bis zur Expansion", Bad Heilbrunn

---

Kultura i Edukacja nr 4, 126-127

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nałość wyводу, co dostrzegł już w swojej recenzji Profesor Tadeusz Lewowicki: definiowanie podstawowych pojęć, często objaśnianie ich etymologii i genezy, prezentacja wybranych teorii, egzemplifikacja zjawisk i procesów oraz własne autorskie komentarze. Profesor Andrzej Radziejewicz-Winnicki, uzewnętrzniając własną skalę wartości, wyobraźnię, wrażliwość, kulturę, sposoby komunikowania się z czytelnikami, sugestywny tok dowodzenia, postuluje, aby polskie społeczeństwo obywatelskie kształtowało wzory wartościowego i godnego życia w świecie współczesnym.

Książka *Spółczesność w trakcie zmiany* jest pozycją niezwykle cenną zarówno z naukowego, jak i dydaktycznego punktu widzenia. Będzie stanowić niewątpliwie punkt odniesienia dla innych badaczy, którzy podejmą podobną tematykę; jej poznanie stanowi wielkiej miary intelektualne przeżycie.

Jan Żebrowski

Klaus-Peter Horn, *Erziehungswissenschaft in Deutschland im 20. Jahrhundert. Zur Entwicklung der sozialen und fachlichen Struktur der Disziplin von der Erstinstitutionalisierung bis zur Expansion*, Verlag Julius Klinkhardt, Bad Heilbrunn/OBB, 2003 ss. 415.

Wśród wielu niemieckich publikacji ostatnich lat, dotyczących historii rozwoju pedagogiki, książka K.-P. Horna zasługuje na szczególną uwagę, bowiem dokumentuje prawie pół wieku rozwoju tej dyscypliny.

Praca berlińskiego badacza jest rozprawą habilitacyjną powstałą na IV Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Berlińskiego¹. Autor zgromadził

¹ Klaus-Peter Horn (1960) jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, Instytutu Nauki o Wychowaniu. Specjalizuje się w historii nauki o wychowaniu. Jest autorem m.in. *Pädagogische Zeitschriften im Nationalsozialismus. Selbstbehauptung, Anpassung, Funktio-*

źródła archiwalne i drukowane oraz opracowania, na podstawie których stworzył obraz rozwoju naukowego środowiska pedagogicznego w Niemczech w latach 1919–1965 oraz ukazał proces instytucjonalizacji niemieckiej pedagogiki. Jest to rozprawa ukazująca rozwój pedagogiki w szkołach wyższych, a dokładniej uniwersytetach, wyższych szkołach technicznych i zawodowych.

Praca składa się ze: *Słowa wstępnego* (Heinza-Elmara Tenortha), *Wstępu*, pięciu rozdziałów, biogramów profesorów pedagogiki, *Wykazu skrótów*, *Wykazu wykresów i tabel*, *Źródeł i literatury*, *Indeksu osób*.

Słowo wstępne jest autorstwa znanego profesora historii nauki o wychowaniu (lub inaczej pedagogiki historycznej) H.-E. Tenortha², który zastrzega, iż jego wprowadzenie nie jest rekomendacją książki, lecz ukazaniem kwestii metodologicznych pracy i sposobu rozwiązania problemów merytorycznych.

Następnie autor pracy daje wstęp (s.11–21), w którym ukazuje stan dotychczasowych badań na ten temat, zastosowaną metodologię oraz wyjaśnia przyjęte cezury czasowe instytucjonalnego i personalnego rozwoju niemieckiej pedagogiki.

Kolejne trzy rozdziały książki reguluje chronologia. I tak znajdujemy w nich rozważania na temat nauki o wychowaniu w szkołach wyższych w latach 1919–1945 czyli w okresie Republiki Weimarskiej i narodowego socjalizmu (s. 21–90).

nalisierung..., Weinheim 1996 oraz współredaktorem: *Pädagogik Unter den Linden. Von der Gründung der Berliner Universität bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*, Stuttgart 2002.

² Heinz-Elmar Tenorth (1944) obecnie profesor Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. Autor licznych prac z historii pedagogiki m.in.: *Einführung in die historische Pädagogik* (z G. Böhme) Darmstadt 1990, *Geschichte der Erziehung*, Wyd. 3 Weinheim, München 2000, *Klassiker der Pädagogik*, t. 1 i 2, München 2003, *Zur deutschen Bildungsgeschichte 1918–1945. Probleme, Analysen und politisch-pädagogische Perspektiven*, Köln, Wien 1985,

W tym fragmencie pracy znajdują się także informacje o pedagogice we Wrocławiu, Poznaniu i Gdańsku. Szczególnie ważne wydają się być rozważania autora na temat pedagogiki w niemieckim Uniwersytecie Wrocławskim. Tu bowiem pedagogika rozwijana była przez filozofów i psychologów przybywających z różnych uniwersytetów, zwłaszcza niemieckich (m.in. Richarda Höningswalda, Rudolfa Lehmana, Adolfa Busemanna, czy Moritza Löwi i in.)³. Po czym analizie zostały poddane lata 1945–1965, w których ukazano oddzielnie rozwój pedagogiki w NRD (s. 91–122) oraz NRF (s. 123–167). Przy czym trzeba zaznaczyć, że te trzy fragmenty pracy mają jednakową strukturę, którą tworzą dwa podrozdziały. Najpierw Horn daje przegląd (wykaz) uczelni w poszczególnych landach, a następnie dokonuje systematycznej analizy prezentując stan i rozwój instytucji naukowych, które zajmują się pedagogiką oraz przedstawia rozwój naukowy środowiska pedagogów.

Następne dwa rozdziały mają charakter podsumowujący. Autor dokonał w nich zestawienia najważniejszych przejawów rozwoju nauki o wychowaniu w Niemczech (s. 168–171), a także przedstawił wykaz stanu profesorów w kolejnych wyróżnionych, ważnych latach (s. 172–176).

Tekst w części merytorycznej uzupełnia 7 wykresów i 20 tabel. Ukazują one m.in. wykaz szkół bez profesorów pedagogiki, wykaz pierwszych profesorów pedagogiki na wybranych uczelniach, wykaz seminariów pedagogicznych, wydziałów,

instytutów, wykaz referentów w przewodach habilitacyjnych, instytucjonalny rozwój pedagogiki, pokoleniowy wymiar niemieckiego środowiska pedagogicznego.

W sumie można powiedzieć, że na dzieło K.-P. Horna składają się dwie części, które z powodzeniem mogłyby być publikowane oddzielnie. Pierwsza omówiona wyżej, licząca 176 stron i druga zajmująca ponad 200 stron (s. 177–379), którą można określić mianem słownika niemieckich pedagogów, gdyż zawiera ona trzysta biogramów. Jest to niezwykle ważny poznaczo i źródłowo fragment książki, gdyż każdy biogram zawiera sporo informacji o każdej z wymienianych osób. M.in. są tu wymienione: lata życia, zawód ojca, wyznanie, dokładne informacje o drogach kształcenia (szkoły średnie, studia, stopnie i tytuły naukowe), działalność zawodowa, członkostwo w organizacjach zawodowych, naukowych i politycznych oraz udział w redakcjach czasopism, encyklopedii i leksykonów, wreszcie wykaz źródeł będących podstawą opracowania biogramu.

Trzeba jednoznacznie powiedzieć, że praca K.-P. Horna jest ważna dla polskiego czytelnika z kilku powodów. Dzięki jej lekturze można poznać nie tylko najważniejsze ośrodki nauki o wychowaniu w Niemczech, główne trendy jej kształtowania się, ale także jej istotę, zrozumieć przyczyny trudności i tendencje rozwoju, wynikające z historycznych i politycznych uwarunkowań. W książce tej jej autor przedstawił przede wszystkim twórców niemieckiej nauki o wychowaniu. A opublikowane biogramy są niezwykle cennym źródłem do dalszych badań na ten temat i analiz takich chociażby zagadnień jak: pochodzenie społeczne pedagogów, drogi dochodzenia do pedagogiki akademickiej, czy polityczne postawy profesorów pedagogiki. Bez wątplenia publikacja niemieckiego uczonego może być wzorem dla polskich badaczy historii pedagogiki.

Władysława Szulakiewicz

³ Wśród wymienionych wykładowców na szczególną uwagę zasługuje Richard Höningswald (1875–1947), neokantysta, następca W. Sterna, wykładowca filozofii i pedagogiki na Uniwersytecie Wrocławskim w latach 1906–1930, promotor wielu prac doktorskich także z pedagogiki i historii pedagogiki. Więcej o nim: R. Grassel, *Die junge Richard Höningswald. Eine biografisch fundierte Kontextualisierung in historische Absicht*, Würzburg 1998; W. Schmied-Kowarzik, *Richard Höningswalds Philosophie der Pädagogik*, Würzburg 1995.